

De ontzetting uit de ouderlijke macht in de wet op de jeugdbescherming

door Lieve Laleman

De wet van 8 april 1965 heeft aan het stelsel van de ontzetting uit de ouderlijke macht zoals het door de wet van 15 mei 1912 op de kinderbescherming opgevat en geregeld werd vrij belangrijke wijzigingen gebracht.

A. Toepassing.

Vermits de *geest van de wet* gericht is op de vrijwaring van het natuurlijk gezinsverband, moet de ontzetting zoveel mogelijk worden voorkomen (1). De sociale jeugdbescherming (titel I) -- en bij mislukking en ondoelmatigheid -- de maatregelen van opvoedingsbijstand (artt. 30 en 31) en van het toezicht over de gezinsbijslag (art. 29) bieden nieuwe mogelijkheden. De rechtstreekse bescherming van de minderjarige (art. 36,2) moet boven de ontzetting worden verkozen als deze niet onontbeerlijk is (2).

(1) Parl. Doc. Kamer zitt. 62-63 nr 637 1. blz. 6 en 7.

(2) Parl. Doc. Senaat zitt. 64-65 nr 153. blz. 32.

In de gevallen voorzien door artt. 1,1 en 2, van de wet van 15 mei 1912 was de ontzetting *verplicht*, en dit ten opzichte van *al* de minderjarige kinderen; in de nieuwe wet is de ontzetting steeds *fakultatief* (3). Ook kunnen het openbaar ministerie en de jeugdrechtbank gebruik maken van de mogelijkheid om de ontzetting te beperken ten aanzien van het kind of de kinderen, voor wie de ontzetting, noodzakelijk is, en tot de rechten die strikt noodzakelijk moeten worden ontnomen. (artt. 32,1 en 33, laatste lid).

De jeugdrechtbank is *uitsluitend bevoegd* om de volledige en gedeeltelijke ontzetting uit te spreken (deze bevoegdheid kwam onder de wet van 1912 toe aan de rechtbank van 1e aanleg), en enkel op *vordering* van het Openbaar Ministerie (art. 32, laatste lid).

Het betreft hier de jeugdrechtbank van de verblijfplaats van de ouders.

Gronden tot ontzetting :

1. De vader of de moeder die veroordeeld is tot een kriminele of korrektionele straf wegens enig feit gepleegd op de persoon of met behulp van een der kinderen of afstammelingen (art. 32, 1).

Deze formulering is heel wat ruimer opgevat dan artt. 1 en 3 van de wet van 1912. Zij omvat niet alleen de strafrechtelijke veroordeling wegens aanranding van de eerbaarheid en verkrachting (artt. 372 tot 377 S.W.), en de misdrijven van bederf van de jeugd en prostitutie (artt. 379 tot 382 S.W.), de kriminele veroordelingen wegens vruchtafdrijving of wegens kindermoord (artt. 1, 1 en 2 en art. 3, 1 wet van 15 mei 1912), of wegens een andere dan politieke misdaad waaraan de vader of de moeder het kind of zijn afstammelingen deden deelnemen (art. 3, 4 van voormelde wet) de korrektionele veroordelingen wegens de wanbedrijven, omschreven bij artt. 1 of 3 van de wet van 28 mei 1888 nopens de bescherming van de in rondreizende beroepen tewerkgestelde kinderen (art. 4, 1912 opgegeven krachtens art. 90, 3 van de wet van 8 april 1965) of van de gevallen van ontzetting uit de uitoefening van de familierechten op grond van artt. 31, 32 en 33 S.W. (3 bis).

Doch voortaan kan *elke veroordeling* tot kriminele of korrektionele straf wegens *om het even welk feit* gepleegd op de persoon of met

(3) Matthijs, De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming. T.P.R. 1965, 3, blz. 373 en blz. 326, voetnoot 2.

(3bis) Ook de door art. 378, 2, en 382, 2, S.W. aan de strafrechter opgelegde uitspraak van de ontzetting van de veroordeelde vader of moeder ten opzichte van het kind of de kinderen, op wier persoon zij de aldaar voorziene misdrijven hebben gepleegd, wordt bij art. 90, 2, voortaan afgeschaft.

behulp van een van de kinderen of afstammelingen aanleiding geven tot ontzetting uit de ouderlijke macht (4).

2. De vader of de moeder die door slechte behandeling, misbruik van gezag, kennelijk slecht gedrag of erge nalatigheid de gezondheid, de veiligheid, of de zedelijkheid van hun kinderen in gevaar brengen (art. 32, 2).

Hier worden de uitdrukkingen die reeds voorkwamen in art. 3, 2 van de wet van 15 mei 1912 nagenoeg hernomen. In de tekst van art. 32 is echter geen sprake van « de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed », de gevallen waarin door onwetendheid, nalatigheid of egoïsme van de ouders de kinderen verstoken blijven van de opvoedingsvoorwaarden die hun, gelet op hun lichamelijke en geestelijke gesteldheid, worden geboden, kunnen dus nooit een rechtstreekse aanleiding zijn tot de ontzetting (5).

3. Hetzelfde geldt voor de vader of de moeder die huwt met een persoon die van de ouderlijke macht is ontzet (art. 32, 4). Krachtens art. 4, wet 15 mei 1912, kon alleen de moeder ontzet worden. Het onderscheid tussen volledige en gedeeltelijke ontzetting, voorzien bij art. 32, 1 komt duidelijk tot uiting in art. 33.

De gedeeltelijke ontzetting slaat op de rechten die de jeugdrechtbank bepaalt.

De volledige ontzetting omvat al de rechten die uit de ouderlijke macht voortvloeien.

B. Keuze van de *pro-voogd*.

De wet van 8 april 1965 gebruikt nergens de benaming *pro-voogd* voor de persoon die de ontzette of een van hen vervangt. De uitdrukking is echter in de rechtstaal in gebruik gekomen en bij gebreke van een wettelijke bepaling kan ze bezwaarlijk door een andere uitdrukking worden vervangen.

Art. 34 *verplicht* de jeugdrechtbank zowel bij volledige als bij gedeeltelijke ontzetting de persoon aan te wijzen, (en dit bij het vonnis dat de ontzetting uitspreekt) die *onder haar toezicht*, het recht zal uitoefenen van bewaring en opvoeding over het of de minderjarige kinderen, ook het recht om het of deze te vertegenwoordigen, tot zijn handelingen toestemming te verlenen, om zijn goed te beheren, en de overeenkomstige verplichtingen na te komen.

De tussenkomst van de familieraad (art. 5 wet 1912) wordt afge-

(4) Matthijs, o.c., blz. 374.

(5) Parl. Doc. Kamer zitt. 62-63, nr 637/1, blz. 12 en 43.

schaft (6), de vader en de moeder worden vooraf gehoord en opgeroepen (art. 34, 2).

Art. 34. 1) Indien slechts een van de ouders werd ontzet moet de rechtbank de *niet ontzette ouder aanwijzen* om hem te vervangen tenzij dit in strijd is met het belang van de minderjarige (art. 34, 3e lid).

Volgens art. 5, 3e lid van de wet van 15 mei 1912 was uitdrukkelijk bepaald dat de niet ontzette vader of moeder in de eerste plaats in aanmerking moest komen. In de schoot van de kamer- en senaatskommissie voor justitie werd daarover uitvoerig gedebateerd. De kamer was tegen het opnemen van deze voorkeur in de tekst, de senaatskommissie wijzigde in die zin dat voorrang verleend moest worden aan de niet ontzette ouder die geen fout pleegde, indien deze aanwijzing niet tegen het belang van de minderjarige indruiste (7). Zo werd de beoordelingswijze van de jeugdrechtbank gevrijwaard (8).

2) Indien beide ouders werden ontzet of indien de aanwijzing van de niet ontzette ouder strijdig is met het belang van het kind, kan de rechtbank een keuze doen uit de oplossingen die in art. 31, 1 worden gegeven : zij kan ofwel de persoon aanwijzen die de rechten die het voorwerp van de ontzetting zijn zal uitoefenen, ofwel de minderjarige toevertrouwen aan het *jeugdbeschermingscomité*, dat een persoon moet aanwijzen die de bedoelde rechten zal uitoefenen. Daar die aanwijzing door de rechtbank moet worden gehomologeerd, is het geboden, die formaliteit te verrichten terzelfdertijd als het vonnis dat de ontzetting uitspreekt. Daartoe zou met het comité overleg kunnen worden gepleegd, hezij door de procureur des konings gedurende zijn onderzoek, hetzij door de jeugdrechtbank gedurende het onderzoek waartoe zij op grond van de artt. 45, 2a en 50 overgaat :

Art. 34 sluit de mogelijkheid voor het jeugdbeschermingscomité niet uit om *een van zijn leden als pro-voogd* aan te wijzen. Dergelijke aanwijzing is echter niet wenselijk, ténzij in uitzonderlijke omstandigheden. De pro-voogd zou in dit geval reeds aan een eerste toezicht van het jeugdbeschermingscomité onderworpen zijn ; telkens wanneer in het comité over dit toezicht zou worden gehandeld zou het betrokken lid ervan moeten afzien zitting te nemen. Mocht het comité echter oordelen dat de aanwijzing van een van

(6) Parl. Besch. Kamer zitt. 62-63, nr.637/1, blz. 22.

(7) Parl. Besch. Kamer zitt. 63-64, nr. 637/7, blz. 36.

(8) Parl. Besch. Senaat zitt. 64-65, nr 153, blz 31.

zijn leden het best de belangen van de minderjarige dient, dan kan die aanwijzing worden gedaan. De jeugdrechtbank moet zich dan op vordering van het openbaar ministerie, over de homologatie van die aanwijzing uitspreken.

— Onder de wet van 15 mei 1912 rees de vraag of de *vaste afgevaardigden ter kinderbescherming* met de pro-voogdij mochten worden belast.

Een circulaire van 11 juni 1953 (Dienst voor kinderbescherming) antwoordde hier ontkennend op, tenzij in uitzonderlijke omstandigheden, mits naleving van bijzondere voorwaarden. De aangevoerde redenen, vooral het feit dat de vaste afgevaardigden in hun hoedanigheid van medewerker van de magistraten, over de pro-voogden toezicht uitoefenen, blijven geldig zowel voor de pro-voogdijen die onder het toezicht van de jeugdbeschermingscomités worden uitgeoefend als voor die welke worden uitgeoefend onder het rechtstreeks toezicht van de jeugdrechtbank.

— Geen enkele tekst sluit uitdrukkelijk de aanwijzing door het jeugdbeschermingscomité of door de jeugdrechtbank uit van een *rechtspersoon*. Zodanige aanwijzing lijkt niet te beantwoorden aan de geest van de wet. De minderjarige blijft immers verstoken van een rechtstreekse affektieve band, die in de uitoefening van de pro-voogdij onmisbaar is. Het is zelfs gewenst dat de aangewezen natuurlijke personen worden aangeworven, opgeleid en gesuperviseerd door gespecialiseerde instellingen : de beschermingscomités blijken in dit opzicht zeer geschikt te zijn.

— De jeugdrechtbank kan ten allen tijde haar keus wijzigen en de pro-voogd, op zijn verzoek of ambtshalve ontheffen ; zo die wijziging plaatsheeft op initiatief van het jeugdbeschermingscomité geeft dit ervan kennis aan de prokureur des konings, die dan de homologatie van de nieuwe aanwijzing zal kunnen vorderen (art. 34) (9).

C. Rechten en verplichtingen van de pro-voogd.

Art. 34 beperkt de bevoegdheden van de pro-voogd tot

- het recht van bewaring en opvoeding
- het recht om de minderjarige te vertegenwoordigen
- in zijn handelingen toe te stemmen
- zijn goederen te beheren.

Met die rechten heeft de pro-voogd samenhangende verplichtingen. De wet van 8 april 1965 bevat nadere bijzonderheden over de rechten en verplichtingen van de pro-voogd in burgerlijke zaken :

(9) Ministeriële circulaire van 20 augustus 1966 met betrekking tot de gerechtelijke bescherming, blz. 26-27.

1. *Woonplaats* : art. 12 (ter vervanging van art. 108 B.W.) :
« Een niet ontvoogde minderjarige heeft zijn woonplaats bij de-
gene die zijn wettelijke beheerder is ».

Wanneer beide ouders ontzet zijn, woonplaats bij pro-voogd.

Wanneer alleen de vader ontzet is en de moeder niet is aangewezen
om hem te vervangen, woonplaats bij pro-voogd.

Wanneer alleen de vader ontzet is en de moeder is aangewezen om
hem te vervangen, woonplaats bij de moeder.

Wanneer alleen de moeder is ontzet, de vader niet werd aangewe-
zen om haar te vervangen en de ouders geen gemeenschappelijke
woonplaats hebben, is de woonplaats bij de vader (artt. 108 en 389
B. W. - artt. 12 en 20, 1 wet jeugdbescherming) (10).

2. *Toestemming tot het huwelijk* - art. 35.

Dit artikel bepaalt uitdrukkelijk dat de pro-voogd niet het recht
heeft om toestemming te geven tot het huwelijk van de minder-
jarige over wie hij het recht van bewaring uitoefent.

Dit recht valt buiten het recht van bewaring en opvoeding, daar
het normaal verbonden is aan de afstamming. De uitoefening ervan
wordt geregeld in art. 13, 1 en 2.

De uit de ouderlijke macht ontzette ouders kunnen ook niet op
geldige wijze toestemmen in het huwelijk van hun kinderen ; zij
worden immers beschouwd als zich in de onmogelijkheid te bevind-
den om hun wil te kennen te geven (art. 150 B.W.).

3. *Toestemming tot de adoptie*.

Art. 346 B.W. bepaalt : Indien de aan te nemen persoon minder-
jarig is en zijn ouders nog in leven zijn is hun beider toestemming
tot de aanneming vereist ».

« Indien een van beiden in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te
kennen te geven (wat het geval is bij de ontzetting uit de ouderlijke
macht) dan is de toestemming van de ander voldoende. 2e lid).

« Heeft de minderjarige geen ouders meer of verkeren deze in de
onmogelijkheid hun wil te kennen te geven, dan wordt de toestem-
ming door de familieraad gegeven » (lid 4).

In de huidige stand van de wetgeving kan de pro-voogd noch toe-
stemmen tot, noch zich verzetten tegen een adoptie.

4. *Ontvoogding*.

Art. 21, 1 (art. 477 B.W.) bepaalt dat de minderjarige die de volle
leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt, door de jeugdbrechtbank kan
worden ontvoogd, op verzoek van zijn ouders, of wanneer dezen het
niet eens zijn, op verzoek van een hunner.

De wettelijke bepalingen handelen niet over het geval waarin de

(10) Parl. Doc. Senaat 64-65, nr. 153, blz. 14.

ouders in de wettelijke onmogelijkheid verkeren om hun wil te kennen te geven zoals bij toestemming tot adoptatie en tot huwelijk. Voor de ontvoogding is namelijk niet een toestemming vereist, wel een verzoek. Daaruit volgt dat alleen de vader en/of de moeder van een kind dat de volle leeftijd van vijftien jaar heeft bereikt om de ontvoogding kan verzoeken, niet de pro-voogd en vervolgens ook dat, als een van de ouders is ontzet, de pro-voogd vooraf door de rechtbank moet worden gehoord of opgeroepen, zoals de vader of de moeder die het verzoekschrift niet heeft ingediend (art. 21, 2 wijzig art. 477, 2 B.W.).

5. *Bestuur van de goederen van de minderjarige.*

Art. 35, 2 verwijst voor het beheer van de goederen van de minderjarige naar de bepalingen van het burgerlijk wetboek betreffende het bestuur van de voogd en de voogdijrekeningen.

Art. 35, 2 voor het beheer van de goederen van de minderjarige gelden de bepalingen van het burgerlijk wetboek betreffende het bestuur van de voogd en de voogdijrekeningen .

Art. 35, 2 wijkt niet af van de wet van 15 mei 1912.

De pro-voogd oefent zijn opdracht uit onder het toezicht van de jeugdrechtbank of van het jeugdbeschermingscomité, niet onder het toezicht van de familieraad.

Eventuele moeilijkheden tussen de pro-voogd en de niet ontzette ouder worden opgelost naar analogie met de artt. 373, 374 en 389 B. W.

Bij onenigheid heeft de wil van de niet ontzette vader voorrang, maar de pro-voogd die de ontzette moeder vervangt kan zich tot de jeugdrechtbank wenden. Werd alleen de vader ontzet, dan is de wil van de pro-voogd doorslaggevend, maar de moeder kan zich tot dezelfde rechtbank wenden. De pro-voogd heeft niet het wettelijk genot van de goederen van de minderjarige, tenzij de niet ontzette ouder pro-voogd is (art. 33, 3 en art. 35, 3).

6. *Bijzondere verplichtingen van de pro-voogd.*

Vermits de pro-voogd zijn opdracht uitoefent onder het toezicht van de jeugdrechtbank moet de pro-voogd dit gerecht op de hoogte houden van de manier waarop hij zijn rechten uitoefent.

In de eerste plaats moet hij de jeugdrechtbank onmiddellijk kennis geven van de maatregelen die hij treft voor de bewaring en de opvoeding van het kind. De jeugdrechtbank kan hem verzoeken regelmatig verslag uit te brengen over de evolutie van het kind.

Indien de pro-voogd aangewezen werd door het jeugdbeschermingscomité heeft hij dezelfde inlichtingen aan dat comité dat verder bericht geeft aan de jeugdrechtbank.

D. Herstel in de ouderlijke macht.

Het geheel of gedeeltelijk herstel in de ouderlijke macht werd geregeld in artikel 7 van de wet van 15 mei 1912. De eis moet gericht worden tot de rechtbank die de ontzetting had uitgesproken. Hij kon worden ingesteld door de ontzette ouder na een termijn van 10 jaar wanneer het een verplichte ontzetting betrof of van vijf jaar in de gevallen van fakultatieve ontzetting.

De wet van 8 april 1965 bevat geen specifieke bepaling betreffende dit eventueel herstel. Dit herstel is echter mogelijk krachtens art. 60 van de nieuwe wet (11). Dit artikel bepaalt « dat de jeugdrechtbank *te alle tijde ambtshalve* of op vordering van het Openbaar Ministerie de maatregelen genomen zowel ten opzichte van de vader, de moeder of diegenen die de minderjarigen onder hun bewaring hebben, als ten opzichte van de minderjarigen zelf, kan *intrekken of wijzigen*, de ter beschikking stelling van de regering uitgezonderd en binnen de perken van de nieuwe wet optreden in het belang van de minderjarige. »

Het verzoek tot intrekking of wijziging mag nu ook uitgaan van de vader, de moeder, de voogden of diegenen die de minderjarige onder hun bewaring hebben : ook van de minderjarige zelf wanneer het een maatregel betreft die tegen hem genomen werd.

Het verzoekschrift is ontvankelijk na een jaar; wordt het afgewezen dan kan het worden hernieuwd een jaar na de afwijzende beslissing. (12)

De vernieuwing die de wet van 8 april 1965 bracht op het gebied van de ontzetting uit de ouderlijke macht is dubbel : enerzijds streeft zij ernaar het aantal ontzettingen te beperken (12), anderzijds wordt het stelsel van de wet van 1912 in ruime mate gemilderd.

Dit was slechts een aspekt van de nieuwe wet, die met haar honderd artikelen hoofdzakelijk als een echt jeugdwetboek, het nieuwe charter van de jeugd mag worden beschouwd, doch ook een ganse reeks wijzigingen invoert in ons burgerlijk recht en tal van bepalingen bevat van burgerlijk procesrecht, handelsrecht, gemeen strafrecht, administratief en sociaal recht (13).

(11) Parl. Doc. Senaat zitt. 64-65, nr. 153, blz. 30.

(12) Matthijs, o.c., blz. 379.

(13) Matthijs, o.c., blz. 313.

in dezelfde zin J. Hirsch J.T. 1965. 20-6-65; La loi du 8 avril sur la protection de la jeunesse.